

ДАСЛЕДЧЫЦА АРХІТЭКТУРНАЙ СПАДЧЫНЫ

Вяршыня Інесы СЛЮНЬКОВАЙ

Колькі манастыроў было на тэрыторыі нашага краю за больш чым тысячгагоддзе існавання Беларусі ў хрысціянскім свеце? Адказ на гэта ведае член-карэспандэнт Расійскай акадэміі архітэктуры і будаўнічых навук, доктар архітэктуры Інеса Слюнькова, аўтар фундаментальных (анягож, таміны па 600 старонак тэксту!) кніг «Манастыры ўсходняй і заходняй традыцыі. Спадчына архітэктуры Беларусі» і «Храмы і манастыры Беларусі XIX стагоддзя ў складзе Расійскай імперыі. Перастварэнне спадчыны». У гэтую лічбу цяжка паверыць, але яна складае 549. Аб гэтым сведчыць паказальнік, змешчаны ў канцы другой кнігі. Зразумела, маюцца на ўвазе манастыры ўсіх канфесій — прараслаўныя, уніяцкія, каталіцкія. Такую вольду духоўную хрысціянскую прастору мелі мы ў сваёй гісторыі.

Кнігі, ды і будучая праца, былі яшчэ далёка наперадзе, калі мы пасля школы апынуліся на архітэктурным факультэце Беларускага політэхнічнага інстытута. Уласна, прэстыжны факультэт з нас пачаўся, да таго архітэктараў рыхтавалі ў межах факультэта будаўнічага. Адпаведна, і групы былі пад нумарамі 1, 2, 3. У першых дзвюх рыхтавалі «аб'ёмчыкаў», якія потым павінны былі праектаваць асобныя будынкi. А нас, з траціяй групы, называлі «горадабудаўнікамі»: мы рыхтавалі праектаванні менш як мікрараёны, цэлыя гарады і ўвогуле сістэмы рассялення. Нягледзячы на пэўную ўмоўнасць такога дзялення, у нас усё ж вырацоўваліся, як цяпер мне здаецца, больш маштабны, шырокі погляд на дойлідства і архітэктурную спадчыну, што потым адгравала сваю ролю.

Але такое ўсведамленне прыйдзе пазней. Тады мы былі проста студэнтамі. 1970 год, сыты, спакойны і бязвольны час. Увогуле, першая палова 70-х, на якую трапіла наша студэнцкае юнацтва, было часам стабільнасці вялікай імперыі пад назвай СССР. Мы мелі аспрэчаны перспектывы працы пасля вучобы, таму далёкімі планамі не абцяжарваліся. Жылі напоўненым маладым жыццём: вечарыны, вандроўкі, першае каханне, захапленне кнігамі, гаражныя размовы. «Залатая моладзь», як можна было б тады сказаць. Тым не менш вучобы трымаліся, былі дапытлівымі і амбіцёзнымі. Спазнаць хацелася як мага больш, студэнтам змаглі пабыць у Вільні, Санкт-Пецярбургу, Таліне, Маскве, аб'ездзілі ўсё «Залатое колца» Расіі. Але ўжо тады, у нашай невялікай, якая паўстапава склалася, таварыскай сяброўня інфармацыя зьявілася засяроджанасцю, часам нават адстаронанасцю. Спела ў яе нешта сваё, адметнае.

Вучыліся мы разам у адной групе тры гады. У 1974-м яе бацьку Мікілаша Мікітавіча Слюнькова, на той час першага сакратара Мінскага гаркама кампарты, перавялі ў Маскву намеснікам старшыні Дзяржпланна СССР. Так Інеса разам з бацькамі апынулася ў сталіцы

— Па ініцыятыве Інстытута мовы і літаратуры Мінск упрыгожваюць плакатам «Смак беларускай мовы», якія гараджане прынялі з прывязнасцю. Пэўны час у сталіцы віселі вялікія білборды падобнай тэматыкі, накітавалі «Ма-ма = мо-ва. Ты любіш маму?» — аднак іх даволі хутка знялі. Чаму было прынята такое рашэнне?

— Так, сапраўды, некаторы час вуліцы горада Мінска ўпрыгожвалі па-мастацку аформленыя плакаты сацыяльнай рэкламы «Смак беларускай мовы». Дзеля справядлівасці хачу адзначыць, што гэта не толькі ініцыятыва нашага інстытута. Я сам з задавальненнем успрымаю такую рэкламу і лічу, што яе павінна быць больш, таму што яна стварае прыемны беларускамоўны фон. Разам з тым любая візуальная рэклама, у тым ліку і беларускамоўная, павінна рэгулярна абнаўляцца. Таму я не бачу нейкага спецыяльнага падтэксту ў тым, што тыя ці іншыя рэкламныя білборды праз некаторы час мяняюцца.

— Раскажыце, што сёння з беларускай мовай адбываецца ў школе, якая з'яўляецца пэўным гарантам яе пераемнасці? Было шмат размоў пра тое, што беларускамоўныя класы і групы ў дзіцячых садках закрываюцца, а тыя бацькі, што хочаць навучаць сваіх дзяцей на роднай мове, не ведаюць, куды іх аддаць. Якой вам бачыцца сітуацыя з мовай у школе?

— Сапраўды, сёння сістэма адукацыі з'яўляецца бадай што галоўнай крыніцай фарміравання беларускамоўнай кампетэнцыі нашага грамадства. Зразумела, чым больш будзе ўстаноў адукацыі з беларускай мовай навучання, тым больш высокай будзе ступень ведання і выкарыстання беларускай мовы. Таму задача павелічэння колькасці беларускамоўных школ і класаў, безумоўна, павінна стаць адным з дзяржаўных прыярытэтаў у сферы моўнага жыцця. Аднак, па маім глыбокім перакананні, гэтая праблема не можа быць вырашана толькі адміністрацыйным шляхам. Тут павінна быць

СССР. Адукацыю трэба было працягваць, альма-матар для рэстаруў знакімці Маскоўскай архітэктурнай інстытуту (які скончыла ў 1977 годзе).

Здаецца, шляхі нашыя разышліся. Але дзякуючы лёсу так не адбылося. Яшчэ ў Мінску ў Інесы пачаўся раман з таленавітым паэтам Пятром Кошалемам, які потым скончыўся шлюбам, ужо ў Маскве, дзе ён быў студэнтам Літаратурнага інстытута. Знаёмства з паэтам павярнула праз два гады пасля інстытута, Інеса ў Маскву прыехала ў 1970 годзе. Пасля высокай пасадзі і да сённяшняга дня Інеса Слюнькова працуе галоўным навуковым супрацоўнікам НДІ тэорыі і гісторыі выяўленчых мастацтваў Расійскай акадэміі мастацтваў.

Здаецца, свядоמוу частку свайго жыцця чалавек жыве і працуе ў Маскве, у інаш ужо дзяржаве. Можна было б і забыцца на родную Беларусь, як, бывае, здараецца з нашымі землякамі. Але так не атрымалася.

Гадзі працы прынеслі і важкі творчы набытак: Слюнькова аўтар звыш 220 публікацый, у тым ліку 9 кніг. Кандыдацкая дысертацыя абаронена ў 1992-м, доктарская — у 2001 годзе. Асноўныя кірункі яе навуковай і даследчыцкай дзейнасці — тэма рускай сядзібы і праблемы эвалюцыі засваення сядзібнай прасторы, мастацкае афармленне свята карацаў у Расіі ад Сярэднявечча да XIX стагоддзя, актуальныя праблемы захавання і выкарыстання архітэктурнай спадчыны, рэстаўрацыя помнікаў. І... манастырская і храмавая дойлідства — распрацоўка праблемы ўзаемадзеяння культуры Беларусі, Украіны і Расіі ў сістэме ўплыву заходняга свету, узаемадзеяння ўсходняй і заходняй хрысціянскіх традыцый.

На апошнім варта спыніцца дэтальна. Здаецца, свядоמוу частку свайго жыцця чалавек жыве і працуе ў Маскве, у інаш ужо дзяржаве. Можна было б і забыцца на родную Беларусь, як, бывае, здараецца з нашымі землякамі. Але так не атрымалася.

Затым, ужо на пачатку XXI стагоддзя, галоўны архітэктар музея Маскоўскага Крамля. Навіна аб гэтым прызначэнні мне паведаміў не без гордасці Пётр. Ды і ў мяне паведамленне выклікала пацудзе той жа гордасці: не кожны раз твае аднакурнікі становяцца галоўнымі архітэктарамі Маскоўскага Крамля! Але ж і пагода адказная, тут трэба аддавацца напоўніцу. Таму не з'яўляецца выпадковым вяртанне да даследчыцкай працы. Пасля высокай пасадзі і да сённяшняга дня Інеса Слюнькова працуе галоўным навуковым супрацоўнікам НДІ тэорыі і гісторыі выяўленчых мастацтваў Расійскай акадэміі мастацтваў.

Здаецца, свядоמוу частку свайго жыцця чалавек жыве і працуе ў Маскве, у інаш ужо дзяржаве. Можна было б і забыцца на родную Беларусь, як, бывае, здараецца з нашымі землякамі. Але так не атрымалася.

Гадзі працы прынеслі і важкі творчы набытак: Слюнькова аўтар звыш 220 публікацый, у тым ліку 9 кніг. Кандыдацкая дысертацыя абаронена ў 1992-м, доктарская — у 2001 годзе. Асноўныя кірункі яе навуковай і даследчыцкай дзейнасці — тэма рускай сядзібы і праблемы эвалюцыі засваення сядзібнай прасторы, мастацкае афармленне свята карацаў у Расіі ад Сярэднявечча да XIX стагоддзя, актуальныя праблемы захавання і выкарыстання архітэктурнай спадчыны, рэстаўрацыя помнікаў. І... манастырская і храмавая дойлідства — распрацоўка праблемы ўзаемадзеяння культуры Беларусі, Украіны і Расіі ў сістэме ўплыву заходняга свету, узаемадзеяння ўсходняй і заходняй хрысціянскіх традыцый.

На апошнім варта спыніцца дэтальна. Здаецца, свядоמוу частку свайго жыцця чалавек жыве і працуе ў Маскве, у інаш ужо дзяржаве. Можна было б і забыцца на родную Беларусь, як, бывае, здараецца з нашымі землякамі. Але так не атрымалася.

б і забыцца на родную Беларусь, як, бывае, здараецца з нашымі землякамі. Але так не атрымалася. Якраз першай кнігай Інесы Слюньковай была «Архітэктурна гарадоў Верхняга Падняпроўя XVII — сярэдзіны XIX ст.» і выддана яна ў 1992 годзе ў Мінску, у выдавецтве «Навука і тэхніка». У нейкіх тэхнічных момантах стасункаў з выдавецтвам дапамагаў і я, аб чым сведчыць аўтограф аўтара. Кніга ўражвала багаццем ілюстрацыйнага матэрыялу — генеральныя планы гарадоў XIX стагоддзя, іншыя архіўныя матэрыялы, даўнія літаграфіі і фатаграфіі храмаў, рэканструкцыі даследчыцы. Там першыню ўбачыў, як магутна і прыгожа выглядаў у сярэдзіне XIX стагоддзя Пустынскі Успенскі манастыр пад Мсціслаўлем. Справа ў тым, што руны высокай званіцы гэтага манастыра мы знялі для дакументальнага фільма, які ствараўся па маім сцэнарыі, пра мсціслаўскага руліцу, аўтара першага слюньківа беларускай мовы Івана Насовіча. На экране ўразліва вышыня і веліч гэтага збудавання, няхай і напалову разбуранага часам.

Хоча літаратура і дакументальнае кіно сталі галоўнымі ў маім жыцці, архітэктурна канчаткова аніяк не магла знікнуць. Як уявіць гістарычны дакументальны фільм без помнікаў дойлідства? Няхай шмат у нас страчана, але і тое, што засталася, дае яркавае ўражанне аб гісторыі. Далека не кожны чалавек можа патрымаць у руках старадаўнюю кнігу, убацьчыць стары абраз, а вось помнік архітэктуры, знак стагоддзяў нашай гісторыі, — ён навідавоку для ўсіх. Акрамя кіно, напісаў кнігу «Мінск старадаўні і малады», у якой, прыгожа-падарунава выддана, стаўся хіславы лёс — чатыры перадыслэння. Зразумела, праца не даследчыцкая, а пісьменніцкая, папулярная, гістарычна-архітэктурнае эсэ аб нашай сталіцы. Таму, калі Інеса расказвала аб працы над кнігай пра манастыры Беларусі XI — пачатку XIX стагоддзя, мне гэта было блізка — і гісторыя, і дойлідства. Па кнізе добра відаць, якая вялізная праца зроблена даследчыцай — навуковай і даведчанай літаратура, архівы Санкт-Пецярбурга ў Маскве, шмат матэрыялаў, сярэдкія асабліва каштоўныя пісьмовыя і графічныя матэрыялы па страчаных помніках. І вандроўкі — не будзеш жа пісаць аб тым, чаго не бачыў на свае вочы. Полацк, Свянцывы, Мінск, Магілёў, Друя, Ружаны, Гродна, Талачын, Пінск, Нясвіж, Слонім, Мядзель, Навагрудж, Будслаў. У Будслаў Інеса праранавала з'ездзіць разам. Рукпіс кнігі быў ужо ў выдавецтве, а выявы Будслаўскага касцёла не хапала. Вандроўка адбылася ветранай восенню, што дадала сваёасаблівага настрою. Селі ў мае тады ўжо старыя беляўны «Жыгулі» ды паехалі. Будны дзень, цышыня і спакой, нічога не замінала дэтальна паглядзець касцёл і святыню, цудоўнай абраз Маці Божай. Потым, ужо ў кнізе, чакала мяне прыемная неспадыячанка. На вялікім кляроўым здымку інтэр'ера касцёла ў самым цёмным відаць мой твар і постаць святара, які з ахвотай паказваў нам храм. Зразумела, ніхто, акрамя мяне і аўтара кнігі,

Затым, ужо на пачатку XXI стагоддзя, галоўны архітэктар музея Маскоўскага Крамля. Навіна аб гэтым прызначэнні мне паведаміў не без гордасці Пётр. Ды і ў мяне паведамленне выклікала пацудзе той жа гордасці: не кожны раз твае аднакурнікі становяцца галоўнымі архітэктарамі Маскоўскага Крамля! Але ж і пагода адказная, тут трэба аддавацца напоўніцу. Таму не з'яўляецца выпадковым вяртанне да даследчыцкай працы. Пасля высокай пасадзі і да сённяшняга дня Інеса Слюнькова працуе галоўным навуковым супрацоўнікам НДІ тэорыі і гісторыі выяўленчых мастацтваў Расійскай акадэміі мастацтваў.

Гадзі працы прынеслі і важкі творчы набытак: Слюнькова аўтар звыш 220 публікацый, у тым ліку 9 кніг. Кандыдацкая дысертацыя абаронена ў 1992-м, доктарская — у 2001 годзе. Асноўныя кірункі яе навуковай і даследчыцкай дзейнасці — тэма рускай сядзібы і праблемы эвалюцыі засваення сядзібнай прасторы, мастацкае афармленне свята карацаў у Расіі ад Сярэднявечча да XIX стагоддзя, актуальныя праблемы захавання і выкарыстання архітэктурнай спадчыны, рэстаўрацыя помнікаў. І... манастырская і храмавая дойлідства — распрацоўка праблемы ўзаемадзеяння культуры Беларусі, Украіны і Расіі ў сістэме ўплыву заходняга свету, узаемадзеяння ўсходняй і заходняй хрысціянскіх традыцый.

На апошнім варта спыніцца дэтальна. Здаецца, свядоמוу частку свайго жыцця чалавек жыве і працуе ў Маскве, у інаш ужо дзяржаве. Можна было б і забыцца на родную Беларусь, як, бывае, здараецца з нашымі землякамі. Але так не атрымалася.

гэтай дробнай дэталь не заўважыць. Аб кнізе Інесы Слюньковай «Манастыры ўсходняй і заходняй традыцыі. Спадчына архітэктуры Беларусі», якая пабачыла свет у Маскве ў 2002 годзе, можна гаварыць шмат. Яна нясе мноства адкрыццяў. Тут гісторыя архітэктуры цесна ўвалалена ў гісторыю краіны, лёс якой накарэвалі Беларусі быць памежнай тэрыторыяй паміж каталіцкім Захадам і прараслаўнай Расіяй. Але галоўнае — высновы, якія дае зрабіць сабраны матэрыял. Тут нельга абыйсціся без цытатаў: «...манастырская дойлідства Беларусі, царкоўнае мастацтва ўяўляюць сабой рэзкі прыклад неспрэчнага існавання заходняй і ўсходняй культур у гісторыі фарміравання нацыі. Гісторыка-архітэктурная і горадабудаўнічая спадчына манастырская дойлідства Беларусі складае самастойную з'яву рэлігійнага мастацтва і мастацкай культуры, якая служыць пэўным вопытам узаемадзеяння ўсходняй і заходняй хрысціянскіх традыцый». І гэтую вышэйсказаную адметнасць можна добра ўявіць, калі прачытаць кнігу.

Наступная кніга «Храмы і манастыры Беларусі XIX стагоддзя ў складзе Расійскай імперыі. Перастварэнне спадчыны», якая з'яўляецца працягам і завершэннем даследавання вялізнага гістарычнага пласта манастырскага і храмавага дойлідства Беларусі, пачынала свет у 2010 годзе зноў жа ў маскоўскім выдавецтве «Прагрэс-Традыцыя». Як адзначалі рэцэнзенты, няпроста знайсці сярэд сучасных даследцаў даваўнаў такое, дзе прыналежнасць мастацтва да геаграфічных прарасцаў была б выяўлена так яркава, як тут. Сапраўды, калі чытаеш кнігу, ствараецца ўражанне, што гэта не спецыфічная рэч, акая датычыцца дойлідства, а сапраўдная кніга па гісторыі Беларусі ў няпростым XIX стагоддзі. Акрамя зноў жа вялікага аб'ёму архіўных матэрыялаў, у тэксце прыводзяцца тагачасныя пісьмовыя крыніцы, аб вырашэнні беларускага пытання, якое непалабачна паўстала пасля трох падзелу Рэчы Паспалітай і далучэння нашых земляў да Расійскай імперыі. Аказалася, што гэта адметны край са сваім тварам, зусім незвычайна для расійскага розуму і вока.

Вялічце бачылі ў перастварэнні архітэктурнага аблічча беларускіх земляў. Найперш, царкоўна-будаўнічыя рэформы прывялі да расукавага скарачэння сакральных збудаванняў. Было закрыта каля 290(!) каталіцкіх кляштароў, яшчэ прыкладна 70 базільіанскіх і 17 прараслаўных манастыроў перасталі існаваць пасля скасавання ўні (пічы з кнігі). У выніку шматлікі гістарычныя храмы і манастырскія збудаванні аказаліся разбуранымі. Астатнія храмы пераствараліся згодна з уяўленнямі, які павінна быць. Каталіцкія і уніяцкія храмы становіліся прараслаўнымі, і наадрозд. Таксама будавалася шмат новых цэркваў, на што ішлі вялізныя сродкі. Але гэта так і не дало жаданага эфекту, бо ўзоры архітэктуры, дастойныя прадстаўляць Расійскую імперыю як вялікую дзяржаву, так і не былі будаваныя. Як адзначае аўтар, «культываць будынкi набыталі статус сацыяльна значных аб'ектаў спрадхаванай сістэмы

рассялення прараслаўных і іншаслаўных жыхароў». І толькі. Як вынік — сакральная татаграфія краю, якая склалася гістарычна, змянілася, быццам у выніку нейкай містыфікацыі.

Даволі прывесці прыклад з царкоўна Святога Духа манастыра базільіану ў Мінску (уведзена ў 1634-1638 гадах), гісторыю якой можна прасачыць у дзвюх кнігах. У 1795 годзе, пасля трэцяга падзелу Рэчы Паспалітай і далучэння ўсіх беларускіх земляў да Расійскай імперыі, яго адрозу забралі ў базільіану. Храм стаў называцца Петрапаўлаўскім кафедральным саборам, ад чаго і плошча ў Верхнім горадзе стала называцца Саборная (цяпер Пляц Воли). Да першай рэканструкцыі ў 1843-1844 гадах былі зроблены амерыцанскія цэрквы. Гэты чарцёж, змешчаны ў кнізе, і даямагчыма ўбачыць помнік-святыню такім, які ён быў будаваны. Гэта ўнікальны беларускі храм, дзе ўпершыню галоўны фасад уяўляў сабою іканастас — у нішах чарырох ярусаў фасада і франтона былі змешчаны абразы святых. На кампазіцыі фасада чытаецца крыж. А мы ведаем, што крыжовы стрыжань з'яўляўся адметнай асаблівасцю беларускага іканастаса. Пасля першага перастварэння (1840-1850 гг.) храм ужо нельга было пазнаць: з'явіўся купал, замест шчыльца паўстала вежа-званіца. Другая рэканструкцыя (80-я гады XIX ст.) зноў змяніла штылі воблік сабора ў псеўдарускім стылі. У такім выглядзе храм мы можам убачыць на паштоўках пачатку XX стагоддзя. Гісторыю цэрквы дзеля поўнай карціны варта працягнуць далей, ужо за межы кнігі Інесы Слюньковай. У 1936 годзе сабор быў узарваны. У паваяены час на тым месцы знаходзілася піўніца. Але падмуркі захававаліся. Дзякаваць Богу, сваё новае жыццё збудаванне знайшло ўжо ў XXI стагоддзі: храм быў адноўлены ў тым выглядзе, які меў у XVII стагоддзі. Быццам бы. Бо дзе той крыж на фасадзе? Зразумела, абразы на цяперашняй дзіцячій філармоніі недарэчы, але ж па членяных варта было б зрабіць так, як было. Ствараецца ўражанне, што беларускі даследчыці архітэктуры проста не ведалі згаданага абмернага чарцяжа. Вось і адноўлены будынак, але цяпер не храм, ды і фасад не той...

Такія прыклады перастварэння беларускай архітэктурнай спадчыны безліч. Але высновы з гэтага перастварэння ў кнізе зроблены арыгінальныя, экалогія з'яўляюцца прарадасальнымі. Каб не перадаваць сваімі словамі, варта даць цэлыты прыклад з заключэння. «Рэзкім скарачэннем колькасці сакральных аб'ектаў у краі, таталянай заменай іх адносін крамавых дамінат быў пераказдзіраваны функцыянальны і вобразна-сімвалічны элемент архітэктурнага ландшафту. Перастварэнне спадчыны стала глыбокім расчараваннем, а разам з тым, і пачаткам стварэння нацыянальна-артыкуляванай міфалогіі, а затым і навукова абгрунтаванай канцэпцыі гісторыі Беларусі...». «Тым не менш царкоўна-будаўнічыя рэформы мелі каласальны наступствы для нацыянальнага самавызначэння і кансалідацыі нацыянальнай культуры беларусаў...». «Унікала яшчэ адзін парадокс. Атрымліваецца, што палітыка уніфікацыі

нацыянальных ускраін Расійскай імперыі прараквала адваротны эфект. Няхай і на пратэстнай хвалі, яна «разбудзіла» і аб'яднала народ, нейкім чынам якая ў «Цісках манархіі» Беларусь атрымала шанец на здыбыццё ў перспектыве уласнай дзяржаўнасці...». «Нельга не адзначыць яшчэ адзін парадокс XIX стагоддзя. Разбураныя працэсы, якія краўлі спадчыну царкоўнага дойлідства Беларусі, праходзілі паралельна з фундаментальнымі адкрыццямі па гісторыі культуры».

«Я беларуска і, падобна многім маім сучаснікам, хачу мець як мага больш яснае ўяўленне аб працэсах кансалідацыі беларускай культуры, фарміравання яе матэрыяльнай і духоўнай культуры».

беларускіх земляў. Пракладаўся шлях да ўсведамлення існавання і асабліва гістарычнай ролі беларускай народнасці, якая валодае сваімі індывідуальнымі рысамі — мовай, традыцыямі, этнакультурнымі асаблівасцямі...»

Што атрымліваецца з гэтых высноў? Чалавека, які жыў на сваёй зямлі і ў сваім асяроддзі, не зыходзячы з месца, прымушалі шляхам перастварэння архітэктурнага ландшафту жыць у іншым, незвычайным асяроддзі. А інерцыя чалавечага існавання гаварыла: а чаму я павінен жыць у іншым асяроддзі? Гэта не мае, я не такі. У нашым выпадку — не рускі, не палек. Я — беларус, па-ступова, але акрэслена ўсведамляў чалавек. І сцвердзіўся канчаткова ў такой вольнае, якая, зрэшты, і не знікала на працягу ўсіх стагоддзяў існавання Беларусі. Напоўна, гэта атрымалася галоўнай перадумовай нацыянальнага адраджэння на пачатку XX стагоддзя. Так, вызваленчы паўстанні, так, нашыя прадвеснікі і пачынальнікі адраджэння, «Мушкетэры праўды» Каліноўскага. Так, цікавае рускіх вучоных дзеля спасціжэння сваёасабліваецца краю, адлюстравана пасля шматлікіх вандровак у публікацыях і кнігах XIX стагоддзя. Так, пачатак бруення роднага слова з невынішчальным шматлікім крыніц. Але гэтага, напэўна, было б недастаткова. Якраз сваёасаблівае існаванне народа праз самоабавязнасць гвалт над асяроддзем яго пражывання стаў той падрыхтаванай глебай, якая дала волатаў беларускага слова Якуба Коласа і Янку Купалу, на якой дало плённы ўсходны насенне, шырока кінутае «Нашай нівай».

— На такіх развагах наводзіць кніга — значыць, яна сапраўды адметная, глыбокая і нечаканая па сваіх высновах. Кнігі Інесы Слюньковай — не толькі для мастацтвазнаўцаў і гісторыкаў архітэктуры. Усім, хто жыве і цікавіцца беларусчынай, яны будуць сваёасаблівым адкрыццём. Найперш дзякуючы вялікай колькасці новага, нікім раней не сабранага, не сістэматызаванага, не вывучанага, не абнарадованага раней матэрыялу і арыгінальным, нечаканым высновам на падставе асэнсавання гэтага матэрыялу.

Што яшчэ цікава, кнігі, на стварэнне якіх аддадзена больш за два дзесяцігоддзі (!) і якія можна назваць вяршынямі дасягненнямі даследчыцы, напісаны па-за планавымі тэмамі на месцы асноўнай працы. Падрыхтаваны і выдданыя яны былі на конкурснай аснове па грантах Расійскага гуманітарнага навуковага фонду (РНФ). Тут мы бачым прыклад дасягнення пастаўленай мэты. І прыклад правыя пацуды працягваюць. У адным з інтэрв'ю Інеса Слюнькова так і сказала: «Я беларуска і, падобна многім маім сучаснікам, хачу мець як мага больш яснае ўяўленне аб працэсах кансалідацыі беларускай культуры, фарміравання яе матэрыяльнай і духоўнай культуры».

Гэты год для Інесы Слюньковай юбілейны, і мне хацелася выказаць сваёй былой аднакурніцы словы павагі, захаплення яе працавітасцю, уласцівай беларусу зацятасці, уздзячэння за яе працу і адкрыцці, пажадаць далейшага творчага плёну. Але тут пастаў яшчэ адзін момант з пэрагу шчаслівых супадзенняў. У спісе намінантаў на атрыманне прэміі Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі я ўбачыў прозвішча Інесы Слюньковай, вылучанай на высокую адзнаку за стварэнне вышэйзгаданых кніг «Архітэктурна гарадоў Верхняга Падняпроўя XVII — сярэдзіны XIX ст.» і «Манастыры ўсходняй і заходняй традыцыі. Спадчына архітэктуры Беларусі». «Храмы і манастыры Беларусі XIX стагоддзя ў складзе Расійскай імперыі». Выпадкова так атрымаліся ці не, але вольнае якая прыйшла ў нас на юбілейны год.

Мне асабіста выпадковым гэта не падаецца. Мы гаворым аб еднасці народаў, але гэта словы агульняны, насаміроў узаемаасуўяз дзвюх краінаў, двух народаў маюцца найперш постацю, асабою. Такою асабою несумненна з'яўляецца Інеса Слюнькова, у яе навуковым і творчым набытку гэтая тэза праўляецца велімі яркава. Манастыры і храмы Беларусі з аднаго боку, з другога — зноў жа грунтоўныя і глыбокія даследаванні па рускай сядзібе, тэме карацаў і ў рускім мастацтве, рэстаўрацыі помнікаў рускага дойлідства. Пасаду галоўнага архітэктара музея Маскоўскага Крамля таксама варта згадаць яшчэ раз. Усё гэта ў асабе Інесы Слюньковай спалучаецца арганічна, нязмушана і вяршыня. Таму, думачка, што высокая адзнака, у выпадку яе атрымання, цалкам бы адпавядала ўзроўню зробленага сляйнай даследчыцай архітэктурнай спадчыны дзеля ўмацавання беларуска-расійскай навуковай і творчай сувязі.

Уладзімір МАРОЗ, пісьменнік, сцэнарyst, кінарэжысёр.

«СМАЧНЫЯ» СЛОВЫ РОДНАЙ МОВЫ

ГУТАРКА ПРА НАПІСАНАЕ І СКАЗАНАЕ ПА-БЕЛАРУСКУ

Сёння выдзем размову з Аляксандрам Лукашанчам — дырэктарам філіяла «Інстытут мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы» Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі. Абмяркоўваем самыя «смачныя» з'яві і праблемы нацыянальнай мовы: беларускамоўныя плакаты і білборды, лацінку ў сталічным метро, школу на роднай мове, шыльдзі, напісаныя па-беларуску, ды іншае.

— Па ініцыятыве Інстытута мовы і літаратуры Мінск упрыгожваюць плакатам «Смак беларускай мовы», якія гараджане прынялі з прывязнасцю. Пэўны час у сталіцы віселі вялікія білборды падобнай тэматыкі, накітавалі «Ма-ма = мо-ва. Ты любіш маму?» — аднак іх даволі хутка знялі. Чаму было прынята такое рашэнне?

— Так, сапраўды, некаторы час вуліцы горада Мінска ўпрыгожвалі па-мастацку аформленыя плакаты сацыяльнай рэкламы «Смак беларускай мовы». Дзеля справядлівасці хачу адзначыць, што гэта не толькі ініцыятыва нашага інстытута. Я сам з задавальненнем успрымаю такую рэкламу і лічу, што яе павінна быць больш, таму што яна стварае прыемны беларускамоўны фон. Разам з тым любая візуальная рэклама, у тым ліку і беларускамоўная, павінна рэгулярна абнаўляцца. Таму я не бачу нейкага спецыяльнага падтэксту ў тым, што тыя ці іншыя рэкламныя білборды праз некаторы час мяня